

AFACERI, MUNCĂ ȘI CREDINȚĂ

o perspectivă creștină privind
teologia și etica muncii

TEZE

AFACERI, MUNCĂ ȘI CREDINȚĂ

O perspectivă creștină privind
teologia și etica muncii

Eugen Jugaru

Casa Cărții, Oradea
2015

Cluj-Napoca • 2015

Copyright © 2015 Eugen Jugaru

Toate drepturile rezervate. Tipărit în România. Nicio parte din această lucrare nu poate fi reprodusă sub nicio formă, prin niciun mijloc mecanic sau electronic, sau stocată într-o bază de date fără acordul prealabil, în scris, al autorului.

Afaceri, muncă și credință: o perspectivă creștină privind teologia și etica muncii, de Eugen Jugaru

Citatele biblice sunt luate din Sfânta Scriptură, traducerea Dumitru Cornilescu, cu excepția celor precizate.

Alte versiuni folosite: NTR – Noua traducere în limba română

Prezenta ediție este publicată, în parteneriat, de editura RISOPRINT, Cluj-Napoca și editura Casa Cărții, Oradea.

Editura RISOPRINT este recunoscută de CNCS (Consiliul Național al Cercetării Științifice).

www.risoprint.ro

www.cnsc-uefiscdi.ro

Consilier editorial Risoprint: Voichița-Maria Clinci

Casa Cărții

OP 2, CP 30,

410670, Oradea

Tel./Fax: 0259-469 057; 0359-800761; 0728-874975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JUGARU, EUGEN

**Afaceri, muncă și credință : o perspectivă creștină
privind teologia și etica muncii / Eugen Jugaru. -**

Cluj-Napoca : Risoprint ; Oradea : Casa Cărții, 2015

Conține bibliografie

ISBN 978-973-53-1686-0

ISBN 978-606-732-036-7

2

Editarea și corectura: Teofil Stanciu

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian

Coperta: Marius Bonce

Tiparul executat la la Metropolis srl, str. Nicolae Jiga 31, Oradea

Tel./Fax: 0259-472 640

Cuprins

<i>Introducere</i>	9
1. Valoarea și actualitatea eticii în contextul globalizării	17
Globalizarea așa cum este și cum ne afectează	17
Triste realități economice ale istoriei noastre recente	20
Etica noastră cea de toate zilele	23
Definirea eticii și raportul dintre etică și morală	26
Etica creștină și etica seculară	37
Tipuri majore de etică	46
Valoarea practică a eticii afacerilor	53
Actualitatea eticii afacerilor pe plan mondial	58
Actualitatea eticii afacerilor în România pentru combaterea corupției	61
Cauze și justificări (neîntemeiate) privind corupția	62
Scurtă perspectivă biblică asupra conceptului de mită și de proprietate privată	67
Necesitatea cadrului teologic pentru aprofundarea eticii afacerilor	73
Principii fundamentale de etică în învățătura lui Isus Hristos	78
Mituri spulberate și beneficiile eticii în afaceri	82
Concluzii	86
2. Aspecte socio-teologice și practice privitoare la muncă	89
Aspecte socio-teologice privitoare la muncă	89
Aspecte practice referitoare la muncă	108
Responsabilitatea colectivă față de mediul înconjurător	180
Concluzii	196
3. Importanța lucrării Duhului Sfânt în viața omului de afaceri creștin	199
Duhul Sfânt, călăuzitorul în adevăr și în libertate	208

Duhul Sfânt care regenerează viața	212
Duhul Sfânt și rodirea unui comportament etic	225
Duhul Sfânt care împarte harisme	239
Duhul Sfânt care botează.	253
Duhul Sfânt care susține viața comunității.	258
Duhul Sfânt care oferă creativitate și aprofundează emoțiile	275
Duhul Sfânt care poate fi respins	278
Slujirea creștină sub asistența Duhului Sfânt	278
Concluzii	281
4. Discipline spirituale recomandate	
omului de afaceri creștin	285
Disciplina rugăciunii	286
Disciplina studierii Cuvântului lui Dumnezeu	290
Disciplina postului	294
Disciplina dărniceiei creștine	298
Disciplina simplității	302
Concluzii	305
5. Teologia muncii, viața echilibrată și speranța eternă.	307
Teologia biblică a muncii.	309
Spre o viață echilibrată și binecuvântată.	320
Raportul dintre coordonatele spirituală, ontologică și cea a interacțiunii sociale	331
Speranța eshatologică.	337
Concluzii	345
<i>Anexa 1: Sondaje în rândul oamenilor de afaceri pentecostali</i>	<i>353</i>
<i>Anexa 2: Profilul omului de afaceri rezultat din sondajele efectuate</i>	<i>383</i>
<i>Bibliografie.</i>	<i>387</i>

*Socrului meu Ioan Rusu și prietenului Ioan Neculoiu,
ambii oameni de afaceri creștini
care cunosc valoarea eticii în afaceri
și o aplică în mod consecvent.*

Introducere

Afacerile, munca și credința sunt trei coordonate care afectează viața multora dintre noi în diverse moduri deoarece fiecare om își poate exprima identitatea, vocația și spiritualitatea prin cele trei activități enumerate anterior. Deși afacerile și munca reprezintă într-un anumit sens activități similare, deoarece afacerile înseamnă muncă, iar munca devine o afacere care mereu se vrea a fi profitabilă, totuși facem distincția între cele două, având în vedere că și etica specifică trebuie privită diferențiat: este o etică distinctă a afacerilor și este o etică distinctă a muncii. Afacerile, de regulă, sunt realizate de profesioniști sau oameni de afaceri, însă la scară mică fiecare face afaceri atunci când negociază la piață cumpărarea unui sac de cartofi sau când merge în weekend într-un târg de vechituri pentru achiziționarea unei veioze sau a unui tablou vechi.

Munca este o lucrare desfășurată cu un scop clar, fie că asumăm încordându-ne mușchii la munca fizică, fie că ne aflăm în spatele unui birou înrolându-ne în rândul „gulerelor albe”, este o activitate prin care avem posibilitatea să dovedim că suntem interesați de binele semenilor noștri, al familiei sau al nostru personal.

Dimensiunea credinței, deși face parte dintr-un alt registru al existenței noastre diferit de cel al afacerilor și al muncii, este indispensabilă trăirii unei vieți cu scop pentru că pune în lumină faptul că nu suntem „doar materie”, ci și „purtători ai chipului lui Dumnezeu”, că nu ne mărginim rațiunea existenței noastre doar la ce izbește privirea, ci ne găsim împlinirea și scopul trăirii într-o legătură ce transcende senzorialul.

Una dintre întrebările care generează neliniște oamenilor sinceri și care a frământat mintea gânditorilor în decursul vremii

a fost: „Cum ar trebui să trăim în așa fel încât să evităm muștrarea de conștiință?” Această întrebare, oarecum diferită ca formă, dar identică în conținut, cu substrat personal și retoric, a rostit-o și apostolul Petru adresându-se comunității creștine a primului veac: „Ce fel de oameni ar trebui să fiți voi...?” (2 Pet. 3:11). Deși mulți dintre noi nu am formulat *ad litteram* întrebările amintite, totuși am simțit greutatea lor în viața zilnică, în interacțiunea cu semenii și în momentele când aveam de făcut alegeri între diverse opțiuni. Este iluzoriu să gândim că un om de afaceri este atât de „desăvârșit”, încât să nu regrete niciuna dintre hotărârile luate, fie că acestea au avut repercusiuni asupra sa, asupra afacerilor sau asupra angajaților. Este, de asemenea, de neconceput ca un angajat să aibă totdeauna confortul lăuntric care-l asigură că a muncit cât se poate de bine sau că și-a respectat mereu colegul de muncă, patronul sau managerul. Cartea de față se adresează celor care și-au pus și își pun cu sinceritate întrebările acestea, fie că sunt implicați în domeniul afacerilor sau nu, și care doresc să-și plece liniștiți seara capul pe pernă fără ca glasul conștiinței să le fure odihna nopții.

Încă din momentul în care m-am hotărât să aprofundez subiectul acestei lucrări, m-am întrebat dacă este posibilă abordarea unui subiect laic precum cel al *afacerilor*, dintr-o perspectivă religioasă, cea a credinței creștine. Observația personală este că, deși la prima vedere se pare că termenii *afaceri* și *credință* se resping apriori și reciproc, că se amestecă la fel de bine ca apa cu untdelemnul, totuși am constatat că această dihotomie la o analiză mai serioasă își dovedește slăbiciunea de substanță. Cheia pentru înțelegerea acestei relații, care recunosc că nu este una simplă, ne-a oferit-o printre alții și renumitul economist politic și sociolog german Max Weber în cunoscuta lucrare *Etica protestantă și spiritul capitalismului*. În această lucrare de referință, Weber a evidențiat tocmai raportul strâns ce s-a stabilit între credința creștină a protestanților începând cu secolul XVI și etica în afaceri; el a pus în lumină modul profund în care teologia a influențat etica. Teza lui Max Weber a pus în lumină faptul că spiritul

capitalismului a fost puternic influențat de etica protestantă, care la rândul ei a fost modelată de concepțiile teologice protestante.

Trebuie să recunoaștem cu onestitate că, dacă există astăzi reticență printre anumiți semeni de-ai noștri în alăturarea termenilor *afaceri* și *moralitate*, deoarece scena afacerilor este percepută uneori ca o junglă unde supraviețuiește cel mai puternic, această incompatibilitate se pare că se dezvoltă în amplitudine atunci când alăturăm termenii *afaceri* și *credință* sau *teologie*. Putem să ne explicăm parțial această dihotomie având în vedere faptul că *afacerile* sunt gravate în viața terestră, trecătoare, pe când *credința* creștină ne transpune eshatologic în sfera spirituală, o sferă imperceptibilă simțurilor noastre tactile, dar asumată cu convingere. De asemenea, calea spre abordarea afacerilor din perspectivă creștină ne-o oferă însăși ființa umană, deoarece omul este o creație duală, o ființă divino-umană care aparține atât domeniului lumii materiale cât și celei spirituale, care are atât aspirații spre ceea ce este duhovnicesc cât și necesități de ordin material. Conform textului biblic, omul este „țărână trecătoare” (Gen. 3:19) dar poartă în sine „chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Gen. 1:26), el trăiește în coordonatele timp, materie și spațiu, dar aspiră și spre atemporalitate, spre spiritual și nemărginire, purtând cu sine „chiar și gândul veșniciei” (Ecl. 3:11). Astfel că, deși perspectiva creștină asupra vieții ne transpune eshatologic spre o patrie cerească îmbogățindu-ne spiritual, în același timp ne și responsabilizează pentru o trăire corectă între semeni, pentru depunerea efortului de a îmbunătăți mediul social și economic, pentru a aduce crâmpeliul de speranță „de dincolo” în lumea trecătoare „de aici” prin care uneori cu greu ne croim propriul destin.

Consider că subiectul care urmează a fi prezentat în această carte, despre *afaceri* și *credință*, este unul actual, lucru dovedit de înmulțirea conferințelor, a dezbaterilor în jurul meselor rotunde, a emisiunilor radio sau TV dezvoltate pe această temă. Subiectul acestei cărți este unul ce suscită o anumită doză de interes și datorită faptului că fiecare persoană, indiferent de sex sau vârstă,

manifestă atenție față de stabilitatea economiei, mai ales acum când criza economică s-a accentuat, și față de onestitatea și respectul cu care așteaptă să fie tratată de către semenii.

În fine, subiectul avut în vedere este important pentru că evidențiază faptul că munca poate fi făcută cu bucurie nu doar cu încrâncenare de Sisif sau cu o atitudine de tristă resemnare fatalistă. Afacerile și munca fac parte integrantă din viața noastră, iar creștinii au responsabilitatea de a învăța „să celebreze munca”, acest dar al lui Dumnezeu, să-L cinstească pe El prin corectitudine, dovedind integritate și în această sferă a vieții. Împărtășim perspectiva reformatorilor creștini din secolul XVI care considerau că nicio muncă nu e înjositoare, iar munca fierarului nu era cu nimic mai prejos decât cea a preotului din biserică.

Munca este importantă nu doar ca responsabilitate față de Creator sau ca mijloc de câștigare a existenței, ci și pentru că aceasta ne raportează la semenii noștri, iar conform lui John Stott, „munca este una dintre căile principale prin care noi exprimăm ce înseamnă a fi umani”¹.

Planul divin făurit pentru om, deși include mai întâi domeniul spiritual, categoric nu-l exclude nici pe cel fizic sau material. Dumnezeu este Cel care a înzestrat omul cu abilități fizice, emoționale și psihice în mod diferit, conform planului Său, iar aceste abilități se cer a fi exprimate continuu. Chiar și experiențele prin care Dumnezeu Își trece creatura Sa de-a lungul anilor, fie că au fost plăcute sau neplăcute, au avut un anumit rol în planul lui Dumnezeu pentru modelarea caracterului și a abilităților subiectului. Familia în care cineva a crescut, mediul în care s-a format, valorile pe care le-a îmbrățișat, educația pe care a primit-o sau oamenii cu care s-a înconjurat, toate acestea au reprezentat elemente importante și necesare pentru modelarea psiho-socială a omului. Creștinii în general sunt de acord cu afirmația lui Donald Dayton conform căreia „Domnul ne-a creat pe fiecare dintre noi pentru o anumită slujbă și ne-a înzestrat cu aptitudinile, dorințele

¹ John R.W. Stott, *Issues Facing Christians Today*, ed. a IV-a, Grand Rapids, MI, Zondervan, 2006, p. 218.

și capacitățile necesare pentru îndeplinirea ei.”² Așadar, trebuie să reținem faptul că evenimentele din istoria vieții noastre și-au pus amprenta asupra chemării și vocației noastre, și că, odată ce am înțeles care este chemarea personală, suntem datori să ne concentrăm atenția și eforturile spre împlinirea acestei chemări.

Înzestrarea personală pentru anumite activități trebuie să-și găsească exprimarea în mod concret în implicarea activă în viața socială, în serviciile oferite societății, chiar dacă recompensele financiare ale acestor servicii nu sunt foarte mari. Astfel, întâlnim persoane care au vocație pedagogică datorită gândirii lor structurate și a dorinței de a-i învăța pe alții; alte persoane au vocație de medici, datorită compasiunii manifestate față de semeni; alții devin polițiști dintr-o înclinație spre justiție, din dorința de a-i proteja pe semeni de răufăcători, sau avocați, jurnaliști, judecători, oameni care se luptă pentru ca dreptatea să triumfe. Fiecare dintre profesiile enumerate mai sus sunt importante pentru societate și aduc satisfacție celor ce le practică cu convingere și pasiune.

Prin muncă, se pot realiza lucruri importante și se pot obține satisfacții în diverse domenii: în domeniul personal, munca aduce bunăstare și dezvoltarea caracterului; în domeniul social, prin muncă se capătă un statut respectabil, se stabilesc relații cu oamenii și se caută identificarea a noi căi pentru rezolvarea anumitor nevoi; în domeniul spiritual, munca – atunci când este realizată cu responsabilitate – aduce răsplătire divină, satisfacție personală și încredere datorită îndeplinirii chemării personale.

În societatea mileniului trei, spre deosebire de secolele trecute, mulți muncitori sau oameni de afaceri se văd nevoiți să se reprofileze îmbrățișând noi slujbe și învățând noi meserii care sunt mai căutate pe piața muncii. Fidelitatea sau statornicia într-o anumită meserie astăzi nu mai este atât de rigidă ca în trecut, când tatăl fierar sau dulgher își transmitea secretul meseriei urmașilor. Societatea actuală este dinamică, interacțiunile sociale

² Howard Dayton, *Banul tău contează*, trad. Octavian Verlan, Timișoara, Noua Speranță, 2005, p. 101.

sunt multiple, serviciile solicitate s-au diversificat și nu în ultimul rând globalizarea și-a pus amprenta asupra noastră în mod ireversibil.

Un aspect ce ține de sfera muncii care s-a perpetuat de-a lungul istoriei omenirii are de-a face cu pasiunea pentru muncă. Gândind realist, suntem nevoiți să recunoaștem că această pasiune pentru muncă nu a fost niciodată generalizată, deoarece mulți oameni lucrează nu din plăcere, ci din necesitatea de a obține un câștig pentru o viață decentă. Ar însemna să avem o perspectivă total distorsionată asupra muncii dacă am crede că toți oamenii lucrează din pasiune și cu multă plăcere, chiar și atunci când nu sunt plătiți conform cu munca prestată sau când condițiile de muncă sunt foarte dificile. Cu toate acestea, patronul sau muncitorul creștin crede în principiul că Dumnezeu are un plan, o chemare, pentru viața fiecărui om. Atunci când vorbim despre conceptul de chemare, reținem faptul că acesta implică mai multe elemente: o vocație personală, un Chemător care face chemarea și care, din perspectiva creștină, este Dumnezeu, și o cale de parcurs în îndeplinirea chemării. În acest sens nu putem neglija în activitatea noastră zilnică nevoia ajutorului Duhului Sfânt, un sprijin spiritual eficient și necesar pentru o viață de biruință și de împlinire personală.

Cartea de față se adresează așadar deopotrivă oamenilor de afaceri cât și celor care nu sunt implicați în afaceri, celor care au experimentat o transformare spirituală a vieții prin nașterea din nou cât și celor care încă nu sunt interesați de valoarea credinței creștine, dar care manifestă interes pentru etică și morală în arena publică și care în mod sincer doresc și visează la transformarea în bine a societății.

Lista de abrevieri:

<i>ACNSAS</i>	Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AUBR</i>	Anuarul Uniunii Bibliștilor din România
<i>BCP</i>	Buletinul Cultului Penticostal
<i>CA</i>	Cuvântul Adevărului
<i>DNNT</i>	Dictionary of New Testament Theology
<i>ERT</i>	Evangelical Review of Theology
<i>IDPCM</i>	International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements
<i>JES</i>	Journal of Ecumenical Studies
<i>JPT</i>	Journal of Pentecostal Theology
<i>JPTSS</i>	Journal of Pentecostal Theology Supplement Series
<i>MCP</i>	Mărturisirea de Credință Penticostală
<i>NDCEPT</i>	New Dictionary of Christian Ethics & Pastoral Teaching
<i>NIDNTT</i>	New International Dictionary of New Testament Theology
<i>RES</i>	Revista Ecumenică Sibiu
<i>SCP</i>	Statutul de Organizare și Funcționare al Cultului Creștin Penticostal

Capitolul 1

Valoarea și actualitatea eticii în contextul globalizării

Lumea în care trăim, departe de a fi o lume liniștită și lipsită de griji, este una dinamică și gălăgioasă, este palpitantă și obositoare, este centralizată și iscoditoare, este cea care ne „îmbogățește” cu stres și boli profesionale, dar care ne aduce informația proaspătă prin internet în birou sau în sufragerie, este o lume veche prin istorie, dar nouă prin descoperiri și tehnologie. În această lume complexă, când ajungem să „ascultăm cu ochii și să gândim cu sentimentele”, după cum spunea apologetul Ravi Zacharias, cuvintele *globalizare* și *etică* se rostesc în ultimul sfert de secol cu o frecvență mult mai ridicată decât se rosteau în anii precedenți.

Globalizarea așa cum este și cum ne afectează

Globalizarea, conform lui Paul Milles, este percepută ca „o largă transformare care mătură granițele naționale, unește interesele politice și economice ale popoarelor și duce în cele din urmă în mod inevitabil și la transformarea mentalității.”¹ Astfel că,

¹ În articolul *Globalization and the world economy*, Cambridge Papers, vol. XIV, nr. 1, martie 2005, Paul Mills scria că „Globalizarea poate fi definită în mod simplu, în termeni economici ca creștere a integrării economice dincolo de granițele naționale prin comerțul de bunuri și servicii, migrarea forței de muncă și investirea de capital”. Tot Milles, în același articol, puncta referitor la importanța globalizării că „globalizarea are

În zorii mileniului trei, paradigma gândirii noastre intră într-o matrice globală deoarece ajungem vrând-nevrând să gândim la scară globală, să fim influențați de politici globale, să simțim cu frisoane criza globală și să devenim cetățeni cu un orizont global. În acest context nou, de o complexitate unică, statutul omului modern sau postmodern după cum apreciază sociologii contemporani, devine unul foarte important, deoarece, prin atitudinea sau acțiunile sale, el poate să-și influențeze semenii în mod pozitiv sau negativ la scară mult mai mare decât oricând. De fapt, nu putem să rămânem neafecțați sau imuni la efectul globalizării, nu putem evita tăvălugul globalizării, deoarece „globalizarea, individualismul și tehnica, toate conțin intrinsec valori care ne vor modela”².

O definiție complexă a globalizării oferă David Held care subliniază că globalizarea poate fi percepută ca „un proces (sau un set de procese) care întruchipează o transformare în organizarea spațială a relațiilor și tranzacțiilor sociale – analizate în termenii extensiunii, intensității, vitezei și impactului lor – generând fluxuri și rețele transcontinentale sau interregionale de activitate, interacțiune și exercitare a puterii”³.

Se poate menționa însă că odată cu marile schimbări politice din Europa de Est ce au survenit la finele mileniului al doilea, acestea au împins treptat țările din această zonă în „malaxorul globalizării”. Pentru România, un punct important de referință privitor la intrarea pe piața europeană îl reprezintă data de 1 ianuarie 2007, dată la care țara noastră a fost admisă în rândul țărilor din Uniunea Europeană. Această realizare politică, cu puternice consecințe economice și sociale, a reprezentat un pas uriaș și crucial pentru dezvoltarea țării. Beneficiul rezultat

potențialul uriaș de a reduce sărăcia globală și de a submina regimurile represive.”

² Robert Muthiah, *The Priesthood of All Believers in the Twenty-First Century*, Oregon, Pickwick Publications, 2009, p. 133.

³ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, *Transformări globale – Politică, economie și cultură*, Iași, Polirom, 2004, p. 40.

poate fi observat prin numărul investițiilor făcute de firmele europene în România, prin atragerea de fonduri necesare dezvoltării, prin finanțarea unor proiecte majore, prin accentul major pus pe lucrările de infrastructură precum și prin intensificarea comerțului cu statele europene. Un motiv de îngrijorare pentru analiștii economici români și străini în perioada actuală îl reprezintă însă slaba capacitate de absorbție a fondurilor europene, rambursabile și nerambursabile, fonduri de care țara noastră are atâta nevoie. În această situație complexă din punct de vedere economic, având în vedere faptul că sistemul economic privat se înrădăcinează tot mai adânc în mentalitatea românească și că economia de piață specifică sistemului capitalist se conturează tot mai clar, consider că aprofundarea subiectului despre etica afacerilor dintr-o perspectivă creștină este o cercetare îndrăzneță, dar care în același timp este necesară pentru cadrul nou format.

Într-un astfel de context global, precum cel actual, este evident că dezvoltarea economiei a antrenat o îmbunătățire evidentă a nivelului de trai din societate, influențând în mod benefic asistența socială, speranța de viață și confortul oamenilor. Progresul economic actual, prin dinamismul comerțului, prin investiții și prin forța de muncă antrenată, reprezintă o realitate de netăgăduit și fără precedent în istoria omenirii.⁴ Astăzi firmele comerciale trec frontierele cu ușurință, migrează din țările dezvoltate în cele mai puțin dezvoltate în căutarea de mână de lucru mai ieftină și sunt gata să se muleze după legislațiile noilor țări care le adoptă cu condiția să găsească stabilitate socială și mână ieftină de lucru. Trebuie amintit însă și faptul că intrarea pe „autostrada

⁴ Un punct de vedere diferit față de cel enunțat este cel al scepticilor care afirmă că globalizarea este un mit, iar prin comparație cu perioada imperiilor mondiale, economia internațională a devenit mai puțin globală în cuprinderea sa geografică. Pe de altă parte, hiperglobaliștii, având o viziune optimistă, văd în piața și în competiția globală un progres evident care antrenează denaționalizarea economiilor prin instituirea unor rețele transnaționale de producție, comerț și finanțe.

modernității” a însemnat și plățirea unui preț precum creșterea competiției, mărirea timpului de lucru, graba, oboseala, stresul și în multe cazuri anxietatea.⁵

În contextul actual, simțim cu toți efectul globalizării nu numai dacă purtăm articole marca Nike sau dacă ne răcorim cu băutura internațională Coca-Cola, ci și când știrile zilei ne conștientizează că falimentul unei bănci sau spectrul incapacității de plată a unei anumite țări amenință stabilitatea economică a lumii întregi. Această criză aduce noi elemente și provocări în sfera economiei și determină economiștii de pretutindeni să caute și să aplice noi forme și paradigme de gândire și practică economică. Dacă Marx își începea renumitul *Manifest al Partidului Comunist* cu quasi-cunoscuta frază: „O stafie bântuie prin Europa”⁶, referindu-se la stafia comunismului, astăzi putem spune că o altă stafie bântuie nu doar bătrânul continent, ci lumea întreagă, și anume stafia crizei economice. Este de apreciat efortul economiștilor și al analiștilor care caută asiduu soluții pentru ieșirea din această criză și care fac prognoze privind durata și intensitatea ei, însă extinsele rețele globale fac ca această sarcină să fie deosebit de dificilă. Din nefericire, în ciuda seminariilor, a dezbatelor tematice, a conferințelor cu caracter economic, inclusiv a infuziei de capital în anumite ramuri ale economiei pentru salvarea unor fabrici, se pare că soluția pentru ieșirea din această criză încă nu a fost găsită.

Triste realități economice ale istoriei noastre recente

Afirmația că cine își uită trecutul este condamnat să-i repete greșelile ne servește mereu ca o avertizare serioasă pentru a nu cădea în groapa adâncă a amneziei memoriei colective. Încă nu s-a scurs un sfert de veac de când filosofia și politica economică

⁵ David F. Wells, *Losing Our Virtue*, Grand Rapids, MI, Eerdmans, 1998, p. 118.

⁶ Karl Marx, *Manifestul Partidului Comunist*, București, Nemira, ediția a II-a, rev., 2006, p. 9.

specifică țărilor comuniste era puternic trâmbițată în presa vremii, iar populația din spatele Cortinei de fier era îndoctrinată cu programe cincinale și cu beneficiile teoretice ale economiei centralizate. Nostalgia unora pentru acele vremuri, chiar dacă avem slăbiciunea de a idealiza trecutul, este greu de înțeles pentru mine, deoarece sistemul represiv respectiv s-a dovedit a fi falimentar în mod universal înregistrând un puternic eșec economic și social oriunde a fost implementat.

Este greu să uităm că până la Revoluția din 1989 se afirma că România a înaintat pe calea progresului și a civilizației prin procesul naționalizării mijloacelor de producție, însă realitatea a dovedit că nu orice tranziție este și un proces de modernizare deoarece țara noastră a trecut de la capitalism la socialism între 1949–1962, și procesul a continuat până în 1989, dar acest lucru nu a însemnat modernizarea economiei, ci dimpotrivă a antrenat un regres economic enorm.⁷ În România de astăzi s-au făcut pași serioși în procesul de privatizare și de marketizare, cale care trebuie continuată, în timp ce statul trebuie să-și joace rolul de legislator și strateg al construcției instituționale și de garant al democrației în care fiecare actor economic să simtă că este protejat și luat în seamă.

Dificultatea pe care o remarc în dreptul țărilor fost comuniste privind acest subiect este moștenirea nefericită a unei mentalități învechite care era ostilă economiei de piață și din care lipsea inițiativa economică. De exemplu, sistemul de retribuție promovată în perioada comunistă intitulat generic „acord global” nu a oferit și nu va oferi vreodată nici cel mai mic stimulent pentru hărnicie, pentru corectitudine sau pentru autodepășire în muncă. Acest procedeu prin care se urmărea nivelarea salariilor pentru toți muncitorii, spre o sărăcie colectivă și spre o viață cenușie, diminuea interesul pentru competitivitate și pentru ridicarea calității muncii.

⁷ Varujan Vosganian „Modernizare economică și etica economiei de piață”, *Sfera politicii*, nr. 105/2003, p. 55.